

ДЕКЛАРАЦІЯ "ХАРТІЯ ЗЕМЛІ" ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Інтенсивні темпи розвитку науково-технічного прогресу, індустріалізація і урбанізація, глобалізація усіх сфер – все це спрощує життя людини, однак має негативні наслідки як для сучасного суспільства, так і для наступних поколінь. Це змусило людство замислитися над питаннями збереження природного середовища і соціальної відповідальності, та шукати шляхи поліпшення умов існування, або утримання ситуації на тому етапі, на якому вона перебуває зараз, та не допустити її погіршення.

У середині ХХ століття розвиток пов'язували лише з економічним прогресом та зростанням економічної ефективності. На початку 70-х роках у зв'язку з несправедливим розподілом прибутків та зростанням кількості бідних у країнах, що розвиваються, питання соціальної справедливості були визнані такими ж важливими, як і економічні. Проте зростаюче споживання природних ресурсів і утворення великої кількості відходів призвело до деградації довкілля й негативно вплинуло на здоров'я людей. Щоб уникнути екологічної кризи світовому суспільству необхідно було визначити актуальність екологічних проблем та необхідність створення дієвих міжнародних механізмів для їх розв'язання. У зв'язку з цим у 1980 році з'явився термін "сталий розвиток", а у 1992 році на конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, що відбулася в Ріо-де-Жанейро, було розроблено Концепцію сталого розвитку, яку відображено в прийнятому на конференції Порядку денному на ХХІ століття [1].

У своїй доповіді на конференції Комісія Брундтланда (незалежна Міжнародна комісія з довкілля і розвитку, головою якої є Гро Гарлем Брундтланд), так сформулювала визначення сталого розвитку – це "розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби". Таким чином, концепція сталого розвитку ставить фундаментальне завдання поєднати динамічний економічний розвиток з наданням рівних можливостей кожному члену суспільства за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів та ліквідації залежності між економічним зростанням та забрудненням довкілля [2].

Економічний підхід до концепції сталого розвитку заснований на оптимальному використанні обмежених ресурсів і застосуванні екологічних, тобто природо-, енерго-, і матеріало- зберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку

сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію та переробку відходів.

Соціальна складова сталого розвитку орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, в тому числі, на скорочення числа руйнівних конфліктів між людьми. Важливим аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ. Бажано також збереження культурного капіталу і різноманіття в глобальних масштабах.

З екологічної точки зору, сталий розвиток має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем. Особливе значення має життєздатність екологічних систем, від яких залежить глобальна стабільність всієї біосфери. Основна увага приділяється збереженню здатності до самовідновлення і динамічної адаптації до змін, так як деградація природних ресурсів, забруднення довкілля і втрата біологічного різноманіття знижують здатність екосистем до цього.

Складність реалізації принципів сталого розвитку полягає в тому, що всі три його елементи повинні розглядатися збалансовано. Забезпечення збалансованого розвитку – це не технічна проблема, для розв'язання якої необхідні нові технічні засоби чи технології. Це проблема зміни суспільних відносин і формування нового мислення суспільства, яке не руйнуватиме середовище свого існування [3].

Міжнародною декларацією основоположних принципів і цінностей для створення сталого суспільства в ХХІ столітті стала Хартія Землі. Місією Хартії Землі є пропаганда переходу до сталого способу життя і формування глобального співтовариства, заснованого на загальних морально-етичних принципах. Екологічна цілісність є однією з основних тем Хартії Землі. Водночас, Хартія визнає, що такі цілі як захист природи, ліквідація бідності, справедливий економічний розвиток, повага до прав людини, демократія і мир є взаємопов'язаними та неподільними.

Текст Хартії Землі було створено в результаті шестирічного світового консультативного процесу (1994–2000 роки) під наглядом незалежної Комісії Хартії Землі. Текст документу складається з Преамбули, 16 основних принципів, 61 пояснювального принципу і висновку під заголовком "Шлях вперед". До цього часу Комісія продовжує слідкувати за текстом Хартії Землі [4].

Головними принципами (стовпами) Хартії Землі є наступні:

1. Поважати Землю і життя в усьому його розмаїтті.

2. Піклуватися про живу спільноту з розумінням, співчуттям та любов'ю.

3. Засновувати демократичні, справедливі, відкриті для співпраці, сталі та мирні спільноти.

4. Охороняти багатство і красу Землі для сучасного і майбутнього поколінь.

Для здійснення цих чотирьох основних зобов'язань необхідно дотримуватися наступних постулатів:

I. Екологічна цілісність:

– захищати і зберігати цілісність екосистем Землі, приділяючи особливу увагу біологічному розмаїттю і природним процесам підтримки життя;

– використовувати як кращий метод захисту навколишнього середовища стратегію "запобігання шкоди", а при нестачі інформації – стратегію "обережності";

– застосовувати такі моделі виробництва, споживання та відтворення, які зберігають регенеративні можливості Землі, права людини і благополуччя спільнот;

– розвивати дослідження в області екологічної сталості та здійснювати відкритий обмін інформацією та її практичне застосування.

II. Соціальна та економічна справедливість:

– розглядати усунення бідності як етичний, соціальний та екологічний імператив;

– стежити за тим, щоб економічна діяльність та економічні інститути на всіх рівнях сприяли розвитку людини справедливим і сталим чином;

– підтримувати справедливість і рівність у відносинах між статями як передумову сталого розвитку і забезпечити загальний доступ до освіти, охорони здоров'я і можливостей економічного процвітання;

– захищати права всіх без винятку людей на природне і соціальне середовище, що підтримує людську гідність, здоров'я і духовне благополуччя, приділяючи особливу увагу правам корінних народів і різних меншин.

III. Демократія, ненасилля та мир:

– зміцнювати демократичні інститути на всіх рівнях, забезпечувати прозорість і підзвітність в їх управлінні, включаючи участь в прийнятті рішень і доступ до правосуддя;

– вводити в системи формальної та неформальної освіти знання, цінності та навички, необхідні для сталого розвитку;

– ставитися до всіх живих істот з повагою і увагою;

– створювати культуру толерантності, ненасилля і миру.

Хартію було офіційно підтримано тисячами організацій, включаючи ЮНЕСКО, Всесвітній Союз Охорони Природи, Національний столичний округ Делі, національними міністерствами, Конференцією мерів США 2001 року, національними та міжнародними університетськими асоціаціями, і сотнями міст в десятках країн.

Таким чином, ключовою ідеєю збалансованого розвитку є розгляд усіх екологічних проблем як важливих соціальних. Відповідно, шляхи вирішення цих проблем також будуть мати не технологічний, а соціальний характер, тобто екологічні проблеми можна буде вирішити лише спільно з іншими соціальними проблемами і тільки шляхом соціальних змін. Проблеми збалансованого розвитку, насамперед, це проблеми влади і політичної волі. Для його реалізації необхідна відповідна міжнародна і національна політика. На національних і місцевих рівнях потрібні як міжгалузеві інституції, так і такі, що ґрунтуються на принципі участі громадськості, а також інтегруючі механізми, які можуть залучати уряди, громадянське суспільство та приватний сектор до розроблення спільного бачення майбутнього розвитку, його планування та спільного прийняття рішень.

В Україні поки що відсутні такі важливі стратегічні документи, як Національна стратегія збалансованого розвитку та Національний план дій з охорони навколишнього середовища. Хоча в нашій країні з 1 січня 2016 року офіційно вступили в силу 17 Цілей сталого розвитку, які є частиною Порядку денного в галузі розвитку на період до 2030 року, прийнятого світовими лідерами на Саміті ООН у 2015 році [5].

З огляду на євроінтеграційні прагнення України, варто зазначити, що принцип збалансованого розвитку закріплено в установчому Амстердамському договорі країн ЄС, підписаному у 1997 році. Збалансований розвиток визначено ключовим принципом усіх політик ЄС. Згідно з ним будь-яку політику країн ЄС слід розробляти так, щоб вона враховувала економічні, соціальні та екологічні аспекти, а досягнення цілей в одній зі сфер політики не стримувало б прогресу в іншій.

Список літератури

1. Сталій розвиток для України [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok>.

2. О. І. Буринська, "Еволюція концепції сталого розвитку як головної парадигми нового тисячоліття", *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, Вип. 7, Ч. 1, с. 57-60, 2016.

3. А. В. Дем'янюк, "Сучасні підходи до забезпечення сталого розвитку територій в Україні", *Економіка і суспільство*, Вип. 13, с. 1083-1087, 2017.

4. Текст Хартії Землі [Електронний ресурс]. Доступно: http://earthcharter.org/invent/images/uploads/echarter_ukrainian.pdf.

5. Всеукраїнська екологічна ліга: Консультації щодо проекту стратегії сталого розвитку для України до 2030 року [Електронний ресурс]. Доступно: <http://ecoleague.net/pres-tsentr-vel/novyny/2016-rik/zhovten/item/1129-konsultatsiia-shchodo-proektu-stratehii-staloho-rozvytku-dlia-ukrainy-do-2030-roku>. Дата звернення: 27.10.2016.